

לשוננו לעם

עורכים: ע' איתן ומ' מדן

מתוך

כרך ז, תשט"ז

האקדמיה ללשון העברית
מוגן בזכויות יוצרים

דו-קרב

מלחמת שניים, בין שהם יחידים, בין שהם קיבוצים, קרויה בעברית של ימינו „דו-קרב“, או בתיבה אחת — „דוֹקָרֵב“. שם-עצם מחודש זה גילו מועט ביותר, שכן במילונו של בן-יהודה ואף במילונו של „גרובסקי (תרפ״ז)“ אינו מוזכר עדיין. ואף על פי כן דחה מן השימוש את „מלחמת-שניים“, שאם כי שימשה תחילה, לא זכתה להירשם כערך-משנה במילונים העבריים, ואף במילונו האחרון של „גרובסקי“ היא מובאה רק כפירוש ל„דוקרב“.

מן ההוראה „מלחמת־שניים“ ברור, שאין „דו־קרב“
אלא תרגום של השם הלועזי duel, Duell.¹
מי שיצר את המלה „דו־קרב“, נאחז בזה, שחז׳ל
השתמשו ב„דו“ (= שניים) כשם־מספר לפני שמות־עצם
שואלים מיוונית, למשל ויקרא רבה יד, א: דו פרצופין =
שתי פנים.

והנה השימוש „דו פרצופין“, שממנו נבנו בתקופה
האחרונה שם־התואר „דו־פרצופי“ והשם המופשט „דו־
פרצופיות“, זר לעברית רק לפי מלותיו, בעוד שמצד
התחביר מתאים צירופו בהחלט לעברית, אשר גם בה
שם־המספר בא בדרך כלל לפני שם־העצם. ולא כן ב„דו־
קרב“, שלפי משפט העברית צריך היה לבוא בהיפוך סדר
המלות: „קרב־דו“ כנגד „מלחמת־שניים“,² אלא שבצירוף
הזה הייתה אובדת כליל ההסתמכות וה„אסמכתה“ על „דו
פרצופין“.

---

1. duel מקורו בלטינית duellum, שאף כי יש ביסודו שורש
du = שניים, תרי פירושו המקורי היה „ריב“ גרידא; בגרמנית מקביל
לו Zwist, שגם בו מצוי היסוד „שניים“ (zwei), בלי הכוונה לשניים
דווקא (ע' במילונו האטימולוגי של קלוגה). מאוחר יותר, עם השתלשלותו
של duellum לצורה bellum, שהוראחה „מלחמה“ בכלל, נתייחדה למלה
העתיקה יותר ההוראה הנוכחית, בהבלטת היסוד הקדמון דו = שניים.
הדבר נתרשש בלטינית של ימיהביניים (ע' המילון האנגלי של אוקספורד),
בתקופת האבירים, כאשר כל ריב בענייני כבוד היה מתגלגל ל„מלחמת־שניים“.
2. על תופעות מעין זו בשמות מוסדות בלשוננו החדשה:
מ' אלטבאואר, „לשוננו לעם“ ס"ה, עמ' 3—7.

מה אפוא אילץ את המחדש הבלתי-נודע לחטוא
לתחביר העברי ובכלל להיזקק למלה הזרה „דו“, כשקל כל
כך היה לכתוב „קרב-שניים“?

הדבר מתברר לאורן של מגמות פסיכולוגיות במעשה
תרגום, וראשית כול — נטיית הטבעית של המתרגמים
להישאר ככל האפשר קרובים גם לצליליו של המקור
הלועזי. נטייה זו ידועה גם ידועה. כל מי שניסה בעצמו
להעתיק דברים מלשון זרה ומצא, במקרה או בכוונה, מלה
דומה למתורגמת בעיצוריה ואף בתנועותיה, זוכר את ההנאה,
שנהנה באותו רגע. זוהי מעין ערובה, שאמנם הצלחנו
למסור לא רק את גופם של דברים אלא את רוחם
וריחם, טעמם וטיבם. ולא לחינם רודפים בייחוד מתרגמי
שירה אחרי תואם הצליל עם לשון המקור.

דוגמה מעניינת לנטייה הזאת היא, שכאשר באו
השבעים לתרגם ליוונית „תף ומרמה“ שבמקרא, שמו במקום
„תף“, שפירושו „ערמה“ — *δόλος*. בחרו במלה זו (אף על
פי שפירושה „ריבית“), ובלבד שיהיו קרובים למקור בצליל,
ויהא אגב סטייה מהוראת המלה שבמקור.

הנטייה הפסיכולוגית השנייה שבמעשה תרגום — לא
רק טבעית, אלא גם מוצדקת — הרי היא שלא להשתמש
במלים בעלות משמע רחב וכללי לתרגום מונחים, כלומר
שמות ופעלים הבולטים בייחודם לשימוש מסוים ומוגבל.
אילולא הורגש duel כמונח למלחמת-שניים, המוגדרת בכמה
וכמה סייגים ומנהגים, שאינם חלים על תגרת שניים
בעלמא — ודאי לא היה המתרגם חושש להעתיקו במלחמת-

שניים, ואילו „קרב שניים“ — אשר כיום, משיש „דו־קרב“ בלשוננו, לא יורגש בו כל קושי — לא יכול לפני כן להתקבל על הדעת, משום של „קרב“ נתייחדה ההוראה של מערכה נפרדת במלחמה: „קרב אל־עלמיין“, „קרבות שער הגיא“¹. נמצא, שמתרגמו של duel עמד בפני הבררה בין „מלחמה“ = Krieg ו„קרב“ = Schlacht, ששניהם אינם מתאימים למבוקש; וכן בין „שניים“ העברי ובין „דו“ היווני, שנמשך אליו בכוח „דו“ אשר ב־duel. ברם, בסופו של „דו־קרב“ זה בין זוגותיים מלים מתחרות הכריעו הקצרות את הארוכות מהן בסיוע ההיקש: דו־פרצופין — duel. וכבר התחילו לבנות כמותו מלים רבות, כגון דו־שיח (= שיח־שניים), דו־חי (= חי בשניים) ועוד.

ואף כאן באה לידי ביטוי מגמה לשונית־פסיכולוגית — אותה מגמה, שעמד עליה ד״ר עמנואל אולסבאנגר, המתרגם וחוקר־הפולקלור, ברשימה נאה על התחרות בין מלים אנגליות למלים לא־אנגליות בלשונם של יהודים דוברי יידיש בארצות דוברות אנגלית (במאסף „פינקס“ של יו״א באמריקה): המלה המקובלת ביידיש של המהגרים קלה להידחק מפני המלה המקבילה האנגלית, אם זו קצרה יותר; וקשה להידחק מפניה, אם זו ארוכה יותר. ביסודו של דבר

---

1. משום כך אין לתרגם ב„קרב“ אפילו את Kampf הגרמני, lutte בצרפתית, שבעברית חסרת מקבילה לו, ואנו נזקקים באין בררה לשם „מלחמה“, שהוא רחב מדי („מלחמת מעמדות“), ופירושו המקורי הוא guerre, Krieg. בשנים האחרונות נתפשט תחת זאת „מאבק“, שהוא באסוציאציה אל העבר של מלחמת השחרור.

פועלת כאן, סגמת החיסכון בהתפתחות הלשונית, והיא
סייעה גם להתגברות „דו־קרב“ הקצר על „מלחמת-שניים“
הארוכה, אף-על-פי שמבנהו פוגע בחוקי הדקדוק העברי.
האם עלינו לפסול „דו־קרב“, בגלל הפגם שבהורתו
ולידתו? סבורני, שאילו הקפדנו בכך, היינו צריכים לפסול מלים
מועילות ומושרשות רבות מדי, אף כאלה, שייחוס קדומים
מכסה מומיהן. העברית אינה יוצאת מן הכלל בנידון זה.
שהרי אין לך לשון תרבות אחת בעולם, שלא לקתה בכך.
ויש שברוב שנים נעשות דווקא אבנים פגומות כאלה אבני-
חן ללשון, „אבנים שוחקות“.

אמנם ספק הוא, אם צריך היה לגבי duel לפנות
דווקא אל דרך התרגום. לשון עתיקה כעברית, שמצויות בה
מלים מרובות כל כך שיצאו מכלל שימוש, אפשר לה במקרים
רבים ליחד מלים „פנויות“ כאלה בשביל להביע מושגים
חדשים. אבל, כאמור, גם בשטח הלשון טוב לזכור פעמים
את דברי המשנה: „נותן הודאה לשעבר וצועק לעתיד לבוא“.